

Deltakelse i ungdomsorganisasjoner og bruk av rusmidler

Willy Pedersen

Det tas gjerne for gitt at ungdomsorganisasjonene virker integrerende og forebyggende. Likevel mangler vi basal kunnskap om dem og deres medlemmer. Rekrutterer de i hovedsak veltilpassete ungdommer? Har medlemmene noe særpreg hva angår bruken av rusmidler? Ved hjelp av datasettet Ung i Oslo 2006 belyses spørsmålene. Studien viser at organisasjonene rekrutterer bredt, men i overraskende høy grad ungdommer med et utprøvende levesett og som er sårbare for rusproblemer. Vi har bare tverrsnittsdata til disposisjon, dette gjør det ikke mulig å belyse organisasjonsdeltakelsens betydning når det gjelder utviklingen av ungdommenes rusbruk. Likevel synes det sannsynlig at noen av organisasjonene bidrar til å sosialisere ungdom inn i omgivelser med lite rus. I andre organisasjoner tyder mye på at det har etablert seg fuktigere kulturer, med større aksept for bruk av rusmidler.

I ungdomspolitikken synes det å bli tatt for gitt at deltakelse i ungdomsorganisasjoner er av det gode. I Stortingsmelding nr. 39 (2001–2002) «Oppvekst og levekår for barn og ungdom i Norge» blir slike organisasjoner holdt fram som sosiale møteplasser, arenaer for skolering og kanaler for meningsytring. De blir videre vurdert som viktige for å sikre gode, trygge og inkluderende nærmiljø. Men går en forskningslitteraturen etter i sømme-
ne, er det få empiriske studier som har belyst disse antakelsene om at organisasjonene virker forebyggende og skaper trygge miljøer. Det er også få studier som har belyst medlemsmassen i organisasjonene. Vi vet lite om hvem som er medlemmer i idretten, Speideren, kor og politiske ungdomsorganisasjoner. I denne studien skal vi særlig se på bruken av rusmidler i disse organisasjonene.

Den beskjedne forskningen på feltet stammer særlig fra USA, og den synes å danne bakteppe også for de norske forestillingene. I amerikansk

forskning sentrerer bidragene gjerne rundt termene «after-school programs» og «extracurricular activities». Dette er fritidsaktiviteter som har tilknytning til skolen. En serie bidrag fra en gruppe rundt Yale-forskeren Joseph Mahoney avdekker at deltakelse innebærer økt generelt omsorgsnivå, særlig for barn og unge fra ressurssvake områder, noe som i sin tur også bedrer deres skoleresultater (Mahoney, Lord mfl. 2005). Deltakelse synes også å beskytte mot atferdsproblemer (Mahoney 2000). Tilsvarende funn er gjort av en gruppe rundt Jacquelynne Eccles, ved University of Michigan. Også her ble det dokumentert at deltakelse er knyttet til bedre skoleprestasjoner, samt styrket selvbilde og økt sosial kompetanse. Virkningsmekanismen synes særlig å være tilknytning til positive jevnaldergrupper (Fredricks og Eccles 2005). Det er også tegn til redusert risikofølelse, selv om det er forskjeller mellom religiøse aktiviteter (redusert alkoholbruk) og idrett (en svak økning i alkoholbruk) (Eccles, Barber mfl. 2003).

Det er ikke mulig å overføre erfaringene til en nordisk kontekst, blant annet fordi ungdomsorganisasjonene hos oss har mindre tilknytning til skoleleveret. Likevel kan det rammeverket som empirien tolkes gjennom, være av interesse. Deltakelse antas å virke positivt fordi den utvikler (i) sosiale og intellektuelle ferdigheter som vil være nyttige også i andre kontekster, (ii) agens («a sense of agency») som samfunnsmedlem, (iii) tilknytning til en anerkjent og verdsett sosial gruppe, (iv) støttende nettverk av jevnaldrende og voksne, og i tillegg som et femte punkt lar organisasjonene de unge utvikle seg ved å lære å ta initiativ samt møte og lære å løse utfordringer (Eccles, Barber mfl. 2003). Det hele hviler på det som i sosiologien ofte kalles «the deterrence hypothesis» (Eitle, Turner mfl. 2003). Slike aktiviteter antas å utvikle sosial og human kapital og å binde ungdom til et normkonformt levesett. Særlig viktig er det at en møter andre veltilpassede ungdommer, at en blir nødt til å innordne seg regler og kontroll, at en får økt tilknytning til skolen, og at i enkelte organisasjoner får gutter anledning til å leve ut tøff maskulinitet på en måte som ikke stemples som avvikende og resulterer i sosialt stigma (Larson 2000).

Denne amerikanske forskningen har hatt innflytelse også i Norge og gir altså støtte til et spekter av sannsynlige positive effekter av deltakelse i slike organisasjoner. Likevel er det flere av de uutalte forutsetningene vi bør undersøke nærmere: For det første antas organisasjonene å fungere forebyggende fordi de øker ungdoms integrasjon og sosiale deltakelse. Men dette står i motsetning til forskningsbasert kunnskap om rusmiddelbruk, hvor faktisk sosialitet og vennskap i seg selv synes å være positivt korrelert med både røyking og bruk av alkohol (Pedersen 2006) samt bruk av cannabis (Shedler og Block 1990; Pedersen 2006). Motsatt har alkoholavhold – i den

aldersfasen hvor alkoholbruk har blitt normen – blitt assosiert med sosial isolasjon (Pape 1997) samt lav status og liten popularitet i sosiale nettverk (Leifman og Kuhlhorn 1995). Vi kan altså ikke ta for gitt at det er en direkte rusforebyggende effekt av at organisasjonene øker den sosiale integrasjonen. Det avgjørende vil være hvilke sosiale systemer en integreres inn i. Videre antas det at ungdom i disse organisasjonene har et verdmessig konformt levesett. Men tidligere har bruken av cannabis blitt assosiert med politisk opposisjonelle holdninger (Pedersen 1990) av en type som en må anta at en ofte finner i noen av de ungdomspolitiske organisasjonene og miljøbevegelsen.

Dette kan også være grunnen til at de få norske empiriske studiene på feltet ikke uten videre understøtter det amerikanske bildet: En longitudinell studie fra tidlig på 1990-tallet tydet på at alkoholbruken økte noe hos ungdom som deltok i idrettsorganisasjonene (Pedersen 1993). Studien viste videre at ungdom som var medlemmer i fritidsklubb, hadde høyere hasjbruk enn andre, men de hadde også mange risikofaktorer i oppvekstmiljøet, og hasjbruken syntes å øke når de sluttet i klubb. Også ungdom i miljøbevegelsen hadde høyt forbruk av hasj, og her syntes selve deltakelsen å øke forbruket (Pedersen 1993). Nylig er det levert en ny norsk studie av idretten. Den viser at deltakelse i lagidrett ser ut til å resultere i økt bruk av alkohol, mens den reduserer bruken av narkotika (Wichstrøm 2004). Et par nye svenske studier – hvor for øvrig Joseph Mahoney har deltatt – leverer også et mer tvetydig bilde. Såkalte «strukturete aktiviteter» som idrett, musikk, speideren og politiske organisasjoner er knyttet til få rus- og atferdsproblemer, mens «ustrukturete aktiviteter» av den typen som foregår i fritidsklubber, er knyttet til økt risikoatferd (Mahoney og Stattin 2000). En innvending mot denne studien – og mot mange andre bidrag på feltet – er at den har svak kontroll med andre kilder til påvirkning. Dette er bedre tatt hånd om i en seinere longitudinell studie av samme forskergruppe, hvor resultatene også er mer dramatiske: Deltakelse i fritidsklubb predikerte økte atferdsproblemer og kriminalitet, også når resultatene ble kontrollert for en rekke andre kjennetegn ved deltakerne (Mahoney, Stattin mfl. 2001).

I foreliggende studie har vi ikke longitudinelle data til disposisjon. Vi kan derfor ikke kontrollere for seleksjonen til organisasjonene, og vi kan heller ikke undersøke i hvor sterk grad ungdomsorganisasjonene i seg selv påvirker bruken av rusmidler. Imidlertid har vi et stort utvalg og mye informasjon om den enkelte. Vi kan derfor tegne et nokså presist bilde av medlemmene. På dette grunnlaget kan vi også spekulere over om det synes å ha festet seg kulturer med ulik grad av bruk og aksept av rusmidler i de forskjellige organisasjonene.

Mer presist spør vi:

- Hvor stor oppslutning har de ulike organisasjonene?
- Hvilke kjennetegn har medlemsmassene med henblikk på sosiodemografiske forhold som kjønn, etnisitet og foreldres utdanning og klasse? I hvilken grad rekrutterer de ungdom med familiefaktorer som tradisjonelt er assosiert med høy risiko for rusbruk?
- Hva med indikatorer på en sårbar livsstil, som bruk av byrommet om natta, depresjon og kontakt med hjelpeapparatet på grunn av psykososiale problemer?
- Til slutt: Hvilke kjennetegn har medlemmene i ungdomsorganisasjonene med henblikk på røykevaner, bruk av alkohol og bruk av hasj?

Med basis i funnene på disse områdene vil vi reflektere litt rundt sannsynlige prosesser som kan ligge bak utviklingen av rusbruk i de ulike organisasjonene.

Metoder

Vi bruker data fra Ung i Oslo 2006, og studien er inngående beskrevet annet steds (Øia 2007). Utvalget består av alle elever i de to siste klassetrinnene og på grunnkurs i videregående skole i Oslo. De besvarte et anonymt spørreskjema i skoletiden. Det var 11 500 ungdommer i alderen 14–18 år (gjennomsnittsalder 15,4, st. avvik 1,1) som deltok. En del elever ble eliminert på grunn av sannsynligvis fleipete svar, mens en større gruppe ikke hadde blitt ferdige med skjemaet – spørsmålene om organisasjonsdeltakelse sto nemlig til slutt i skjemaet. ¹ Analysene er basert på 10 202 elever som hadde svart på alle de relevante spørsmålene.

Vi spurte om deltakelse i et stort antall organisasjoner og har her konsentrert oss om de ti med størst oppslutning.² I tabell 1 er det en oversikt. Videre spurte vi om hvilket land foreldrene var født i, samt om foreldres utdanningsnivå og om foreldrene var i arbeid. Vi spurte om foreldrene var skilte, og om samlivsbrudd. Vi spurte om familien hadde leksikon og abonnement på aviser og summerte svarene til indeksen «familiens kulturelle kapital». Tre variabler knyttet til om foreldrene var arbeidsløse, foreldres samlivsbrudd og lav kulturell kapital ble summert til indeksen «risiko i familien», hvor høy skår gir høy risiko. Vi spurte om ungdommenes egen dagligrøyking (ja/nei), om frekvens av alkoholbruk siste år (med skala på åtte nivåer fra «jeg drikker ikke» til «nesten hver dag»), tilsvarende om fre-

kvens av alkoholberuselse, sniffing og bruk av hasj, samt om bruk av andre narkotiske stoffer (amfetamin, ecstasy, kokain) siste år (ja/nei). Spørsmålene om alkoholinntak samt alkoholberuselse, sniffing, bruk av hasj, samt bruk av andre narkotiske stoffer ble summert til indeksen «rus». Vi spurte om hvilken religion ungdommene var tilknyttet. Vi spurte om hvor ofte ungdommene pleide «å stå og henge på et gatehjørne», «dra inn til sentrum», «spille på spilleautomat», som ble summert til indeksen «ustrukturert fritid». Vi spurte også om antall netter de sist uke hadde oppholdt seg i byen. Vi brukte spørsmål fra Hopkins Symptom Checklist (Derogatis 1982), som ble summert til indeksen «depresjon». Vi spurte om kontakt med fire hjelpetiltak for psykososiale problemer (barneverntjenesten, barne- og ungdomspsykiatrien, PP-tjenesten og utekontakten). Disse fire indeksene (ustrukturert fritid, netter i byen, depresjon og kontakt med hjelpeapparatet) ble summert til et mål på «sårbar livsstil».

Vi brukte tester for khikvadrat, t-tester eller enveis ANOVA for å teste forskjeller mellom deltakere i organisasjonene og andre. Lineær eller logistisk regresjonsanalyse brukes for å undersøke sammenhengen mellom deltakelse i de ulike organisasjonene og bruken av rusmidler. På den måten kan vi undersøke om medlemmene i de ulike organisasjonene skiller seg fra hverandre, også når vi tar alder og kjønnssammensetning i betraktning.

Resultater

Det var samlet sett 63 % av ungdommene som var med i minst én av disse organisasjonene. Tabell 1 viser at det er idretten som i særklasse rekrutterer flest, med supporterorganisasjoner og fritidsklubber som de nest største. Kristne organisasjoner, kor/korps og politiske organisasjoner har også en betydelig medlemsmasse. Guttene hadde høyere samlet organisasjonsdeltakelse enn jentene (i gjennomsnitt 1,5 vs. 0,9 medlemskap $p < .0001$). Idretten, supporterklubber, motorklubber, muslimske organisasjoner og band rekrutterer alle flest gutter.

Tabell 1. Medlemskap i ulike ungdomsorganisasjoner, etter kjønn. I prosent av alle og antall medlemmer i parentes.

	Idrett	Klubb	Politisk	Miljø	Supporter	Motor	Kristen	Muslim	Korps	Band
Totalt	44,5 (4501)	13,3 (1344)	6,1 (614)	2,9 (295)	14,8 (1493)	3,9 (397)	8,6 (872)	5,4 (546)	7,9 (802)	5,8 (582)
Gutter	53,6*** (2590)	15,8*** (761)	6,2 (298)	3,3 (159)	21,1*** (1021)	6,5*** (315)	8,7 (422)	7,4*** (355)	7,3*** (352)	8,4*** (407)
Jenter	36,0 (1911)	11,0 (583)	6,0 (316)	2,6 (136)	8,9 (472)	1,5 (82)	8,5 (450)	3,6 (191)	8,5 (450)	3,3 (175)

*** $p < 0,0001$

Tabell 2 viser medlemsprofilen til de ti organisasjonene med hensyn til religion og sosial bakgrunn. Det er forskjeller i den sosioøkonomiske rekrutteringsbasen: Idrett, supporterklubber, korps og kristne organisasjoner rekrutterer ungdom med mye ressurser i familien. Ungdom i muslimske organisasjoner og motorungdommen har svakere økonomiske og kulturelle ressurser. Fritidsklubbene rekrutterer mange med innvandrerbakgrunn. På samlemålet for risikobelastning i familien (arbeidsløshet, samlivsbrudd og lav kulturell kapital) ser vi at det er ungdom i klubb, motorungdom og ungdom fra de muslimske organisasjonene som rapporter høy grad av belastninger.

Vi trakk ut tre typiske vestkantbydeler (Ullern, Frogner, Vestre Aker) og tre fra østkanten (Søndre Nordstrand, Stovner og Grorud) og undersøkte organisasjonsdeltakelsen. I idretten var det flere medlemmer på Oslo vest (53 vs. 41 %), kristne organisasjoner hadde samme mønster (11 % vs. 7 %), mens det var flere i muslimske organisasjoner på østkanten (9 % vs. 2 %), også i fritidsklubb var det noen flere på østkanten (14 vs. 10 %). (Alle forskjeller $p < ,0001$). En enveis ANOVA viste at det ikke var forskjell i total organisasjonsdeltakelse mellom øst- og vestkanten.

Tabell 2. Sosiodemografiske og familiekjennetegn etter organisasjonsmedlemskap. I prosent og gjennomsnittsverdier. (N = 10 202)

	Minst én forelder ikke født i Norge	Muslim	Far ikke i full jobb	Famili-ens kul-turelle kapital	Skilte for-eldre	Indeks risiko i familien
Hele utvalget	37,8	15,0	19,9	1,58	32,0	0,95
Idrett	31,2***	10,3***	14,2***	1,69***	28,0***	0,73***
Fritidsklubb	46,0***	19,4**	22,6**	1,51***	33,0	1,04***
Politisk org.	36,7	13,8	20,2	1,65***	31,6	0,87*
Miljøvern	44,6	20,6	29,7***	1,54	29,4	1,04
Supporter-klubb	28,8***	10,0***	15,2***	1,70***	31,3	0,76***
Motorklubb	45,6*	21,2*	26,4**	1,48***	33,9	1,12***
Kristen org.	32,5***	6,5***	15,3***	1,71***	29,1*	0,73***
Muslimsk org.	76,2***	64,8***	37,4***	1,22***	18,2***	1,33***
Korps/kor	31,2***	8,0***	15,5***	1,72***	24,5***	0,67***
Band	34,6	10,0***	17,7*	1,70***	32,6	0,80***

Forskjellen fra resten av utvalget er signifikant: * p < 0, 05, ** p < 0,001, *** p < 0,0001

Hva med individuelle kjennetegn? Ustrukturert fritid, antall netter en har oppholdt seg i byens sentrum, depresjon og grad av kontakt med hjelpeapparatet på grunn av psykososiale problemer er typiske indikatorer på generell sårbarhet – også for rusbruk. Tabell 3 viser overraskende mønstre: Idretten rekrutterer ungdom som er bedre tilpasset enn snittet på disse kriteriene. Alle de øvrige organisasjoner rekrutterer ungdom som har mer sårbar livsstil enn gjennomsnittet i utvalget. Men det er forskjell mellom organisasjonene: Ungdom i motorklubber er mest sårbare, fulgt av de miljøaktive. Deretter kommer ungdom i muslimske organisasjoner. Minst sårbarhet har de kristne og ungdom i supporterklubber. Er dette en funksjon av alders- og kjønnsammensetningen i organisasjonene? En serie lineære regresjonsanalyser med indeksen «sårbar livsstil» som avhengig variabel og deltakelse i den enkelte organisasjon, samt alder og kjønn som forklaringsvariabler, viste at alle disse sammenhengene ble opprettholdt. I siste kolonne i Tabell 3 presenteres så fordelingen på rusindeksen (to alkoholmål, sniffing, hasj) og

andre narkotiske stoffer). Vi ser delvis samme mønster; de politiske organisasjonene, band, supporterklubbene og motorungdommen har høyere rus-skårer enn de som ikke er organisert i disse organisasjonene. Det er bare deltakerne i de muslimske organisasjonene som skårer lavere enn de som ikke er medlemmer.

Tabell 3. Organisasjonsmedlemskap og ulike indikatorer på risiko. Gjennomsnittsverdier, forskjeller signifikantestet med t-test.

	Ustrukturert fritid	Netter i sentrum	Depresjon	Kontakt hjelpeapp.	Sårbar livsstil	Indeks rus
Hele utvalget	3,5	0,19	2,3	0,17	6,26	1,22
Idrett	3,4***	0,16**	1,9***	0,14***	5,59***	1,20
Fritidsklubb	4,6***	0,36***	2,6**	0,26***	7,81***	1,16
Politisk org.	4,6***	0,41***	3,3***	0,39***	8,68***	1,50***
Miljøvern	5,2***	0,65***	3,6***	0,45***	9,91***	1,32
Supporterklubb	4,2***	0,32***	2,3	0,24***	7,05***	1,45***
Motorklubb	5,5***	0,78***	3,2***	0,51***	10,02***	1,44**
Kristen org.	3,9***	0,29***	2,7**	0,25***	7,19***	1,22
Muslimsk org.	5,0***	0,57***	3,2***	0,33***	9,09***	0,76***
Korps/kor	3,8**	0,32***	2,6**	0,27***	7,01***	1,14
Band	4,5***	0,47***	3,0***	0,34***	8,32***	1,50***

Forskjellen fra resten av utvalget er signifikant: * $p < 0,05$, ** $p < 0,001$, *** $p < 0,0001$

Til slutt gjorde vi en serie logistiske og lineære regresjonsanalyser, hvor vi mer i detalj undersøkte sammenhengen mellom organisasjonsmedlemskap og først dagligrøyking, så frekvens av alkoholinntak og til slutt bruken av hasj siste år. Vi kontrollerte for kjønn og alder. Tabell 4 viser at organiserte i idretten røyker sjeldnere enn annen ungdom. Ungdom i fritidsklubb, politiske organisasjoner og motorungdom røyker oftere. Alkoholforbruket er klart økt i de politiske organisasjonene, supporterklubbene, samt hos de som er med i band. Det er derimot litt redusert i miljøvernorganisasjonene, de muslimske organisasjonene, samt kor/korps. Bruken av hasj er redusert i idrett, økt i de politiske organisasjonene og også hos de som er med i band.

Tabell 4. Logistisk og lineær regresjon av daglig røyking, bruk av alkohol siste 12 måneder, samt noen gangs bruk av hasj, med organisasjonsdelta-kelse som forklaringsvariabel. Kontroll for alder og kjønn. Regresjonsko-effisient og standardfeil rapporteres.

	Daglig røyking			Alkoholbruk			Bruk av hasj		
	B	SE B	sig	B	SE B	sig	B	SE B	Sig
Idrett	-1,00	0,09	***	0,07	0,04		-0,56	0,08	***
Fritidsklubb	0,40	0,11	****	-0,05	0,06		0,17	0,11	
Politisk organisasjon	0,44	0,14	***	0,43	0,08	***	0,57	0,13	***
Miljøvern	0,22	0,21		-0,26	0,12	*	0,31	0,19	
Supporterklubb	-0,06	0,12		0,51	0,06	***	0,14	0,1	
Motorklubb	0,82	0,16	***	0,29	0,1	**	0,21	0,17	
Kristen organisasjon	-0,14	0,15		0,05	0,07		-0,22	0,14	
Muslimsk organisasjon	0,07	0,17		-1,1	0,09	***	-0,08	0,16	
Kor/korps	-0,27	0,16		-0,23	0,07	***	-0,23	0,15	
Band	0,14	0,16		0,57	0,09	***	0,5	0,13	***

Signifikanstest: * p < 0, 05, ** p < 0,001, *** p < 0,0001

Diskusjon

Et hovedfunn er at de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene – med unntak av idretten – rekrutterer ungdom som har en mer utprøvende og sårbar livsstil enn gjennomsnittet av ungdom i Oslo. På et samlemål for sårbarhet (som antall netter en har oppholdt seg i byen, depresjon, samt kontakt med hjelpeapparatet på grunn av psykososiale problemer) viste det seg at medlemskap i organisasjonene var knyttet til høyere skår enn gjennomsnittet. I motsetning til hva en kunne tenke seg, er det ikke spesielt veltilpassete ungdommer som er å finne i ungdomsorganisasjonene. Tvert imot rekrutterer de ungdom som både er mer grensetestende og risikoutsatte enn gjennomsnittet. Dette innebærer at en gjennom slike organisasjoner får kontakt med et bredt segment av ungdomskullene – også slike som står i fare for å utvikle ulike psykososiale problemer og rusproblemer. Et stykke på vei finner vi samme mønster når det gjelder bruken av rusmidler. På et samlemål for rusbruk (alkohol, hasj, andre illegale rusmidler) fant vi at ungdom som var aktive i politiske organisasjoner, supporterklubber, motorklubber, samt

band, hadde signifikant høyere skår enn gjennomsnittet. Bare ungdom i de muslimske organisasjonene hadde lavere skår. I Tabell 5 fremstiller vi hovedfunnene i en enkel form. De kan oppsummeres slik:

- Idretten rekrutterer veltilpasset ungdom med lite risikobelastning i familien. Flest gutter. Svært få røyker, lite hasj. Alkoholbruk på det jevne.
- Supporterklubbene rekrutterer ungdom med lite utsatt familiebakgrunn og som ikke har en veldig sårbar livsstil. Flest gutter. Likevel svært høyt alkoholforbruk.
- Fritidsklubbene rekrutterer ungdom med flere belastninger i familien, men som ellers ikke har en veldig sårbar livsstil. Mange røykere, ikke mye alkohol eller hasj.
- Motorklubbene rekrutterer i hovedsak gutter. De har betydelig risiko i familien, svært sårbar livsstil, mange røykere, litt forhøyet alkoholforbruk, ikke mye hasj.
- Kristne organisasjoner rekrutterer ungdom med lite utsatt familiebakgrunn. Vanlige mønstre av rusbruk.
- Muslimske organisasjoner rekrutterer flest gutter, risikoutsatt familiebakgrunn, sårbar livsstil. Røykemønstre på det jevne. Svært lite alkohol.
- Politiske organisasjoner rekrutterer ungdom uten særlig belastninger i familien og med moderat sårbar livsstil. De har imidlertid klart forhøyet bruk av alle rusmidler.
- Miljøvernorganisasjoner rekrutterer ungdom med sårbar livsstil. Men det er ikke høyt forbruk av rusmidler.

Det er flere sterke sider ved studien: Datasettet er stort med god responsrate, og vi har mye informasjon om den enkelte. Vi har avdekket at medlemsmassen i de forskjellige organisasjonene har stor variasjonsbredde, både når det gjelder rekrutteringsbakgrunn og medlemmenes livsstil, med nokså særegne profiler. Riktigst er det nok å tenke seg at organisasjonsdeltakelsen er ett aspekt ved mer omfattende aktivitets- og livsstilspakker. Ungdommer trekkes mot organisasjonene fordi de der treffer likesinnede og får ta del i aktiviteter som de trives med. Mest overraskende er det altså at også ungdom med sårbarhet og et utprøvende levesett i høy grad trekkes mot organisasjonene. Neste skritt vil være longitudinelle studier, som vil gjøre det mulig å undersøke om organisasjonene faktisk påvirker medlemmene, også når det gjelder bruken av rusmidler, på kort og lengre sikt.

Tabell 5. Oversikt over rekrutteringsbase for organisasjonene (kolonne 2–3) og bruken av rusmidler i dem (kolonne 3–5). Basert på analyser med kontroll for kjønn og alder.

	Risikoutsatt familiebakgrunn?	Sårbar livsstil?	Har mange røykere?	Mer alkoholen snitt?	Har mange hasjbrukere?
Idrett	Nei	Nei	Mye færre	Nei	Færre
Fritidsklubb	Ja	Noe	Flere	Nei	Nei
Politisk	Nei	Noe	Flere	Ja	Mye flere
Miljø	Usikkert	Ja, klart	Nei	Litt mindre	Nei
Supporter	Nei	Noe	Nei	Ja	Nei
Motorklubb	Ja	Ja, svært	Mye flere	Litt mer	Nei
Kristen	Nei	Noe	Nei	Nei	Nei
Muslimsk	Ja	Ja	Nei	Mye mindre	Nei
Kor/korps	Nei	Litt	Nei	Mindre	Nei
Band	Nei	Ja	Nei	Mye mer	Mye flere

Men vi kan likevel allerede nå stille spørsmål ved flere av de premisene som ligger under både norsk og internasjonal politikk på feltet. Den bærende ideen er at organisasjonene virker engasjerende, stimulerende og integrerende, og at de av denne grunnen også vil redusere bruken av rusmidler. Våre funn tyder på at dette er altfor enkelt: Det er ingen grunn til å betvile at ungdom lærer mye i organisasjonene. Det er ingen grunn til å betvile at det bildet stemmer, det som for eksempel tegnes i *Fritid med mening*, av organisasjonene som «skoler i demokrati» og som viktige sosiale møteplasser (NOU, 2006: 13, s. 12–14). Likevel er ikke dette tilstrekkelig for at organisasjonene skal virke rusforebyggende. Snarere kan det tenkes at det i noen av dem kan ha festet seg samværsformer knyttet til bruk av rusmidler som vil prege også nye medlemmer. I så fall vil de ikke begrense forbruket av rusmidler, snarere tvert imot.

Mest utsatt har vi antatt at idrettsmiljøene er, særlig innen lagidrett. Flere tidligere studier har pekt i denne retningen (Wichstrøm 2004; Pedersen 2006). Det er derfor interessant at idretten – som i særklasse organiserer flest ungdommer – ikke fremviser slike kjennetegn lenger. En grunn kan være at det har foregått mye og godt alkoholforebyggende arbeid (se <http://www.fmr.no/idrett-mot-alkohol.288771-17225.html>).

Derimot er forbruket av alkohol svært høyt i supporterorganisasjonene. I Oslo er det særlig supportere for fotballklubbene Vålerenga og Lyn som har stor oppslutning. Flere internasjonale studier har pekt på at slike organisasjoner kan bidra til både aggressive og fuktige fellesskap av unge menn (Wakefield og Wann 2006). I norsk kontekst har dessuten idretten opplevd et økende press fra kommersielle krefter og sponsorer. Alkoholservering foregår nå ved en rekke ski- og fotballarrangementer, noe som har vært understøttet av enkelte supportergrupper.³ Medlemmene i supporterorganisasjonene har i utgangspunktet en trygg familiebakgrunn, og deres livsstil er ellers ikke preget av høy sårbarhet. Men deres forbruk av alkohol er altså svært høyt, og mye kan tyde på at deltakelse i supportergruppenes aktiviteter bidrar til å øke alkoholforbruket blant medlemmene.

Også miljøvernorganisasjonene har vært regnet som utsatt for bruk av rusmidler, særlig hasj (Pedersen 2006). Våre data tyder på at situasjonen her er endret. De har ikke lenger høyt forbruk av noen av rusmidlene, på tross av at de rekrutterer til dels sårbar ungdom. Dette kan tenkes å ha sammenheng med at den mest dominerende av disse organisasjonene i Norge, Natur og Ungdom, satte fullstendig forbud mot bruk av rusmidler ved alle arrangementer midt på 1990-tallet.⁴ Mye tyder på at dette har hatt effekt. Et helt annet bilde finner vi derimot hva angår de politiske organisasjonene: Her er forbruket av alle rusmidler, også hasj, faretruende høyt, uten at medlemmene ellers har spesielt sterke risikofaktorer. Det er de politiske partienes ungdomsorganisasjoner som er størst i denne gruppa. Alt tyder på at de bør ta bruken av rusmidler mer alvorlig enn de så langt har gjort.⁵

De svenske studiene vi refererte til over, tydet på at fritidsklubbene fungerte destruktivt og bidro til å sosialisere medlemmene til rus og kriminalitet (Mahoney og Stattin 2000; Mahoney, Stattin mfl. 2001). Mangelen på struktur og gode voksne rollemodeller ble antatt å være grunnen. I Norge ble fritidsklubbene i sin tid utformet for å være et tilbud til sårbar og risikoutsatt ungdom som ikke ble fanget opp av de tradisjonelle organisasjonene (Stafseng 1984). I studien fra tidlig på 1990-tallet som ble referert til over, viste det seg at klubbene fortsatt var et tilbud for ungdom med mer problemopp-hoping enn vanlig (Pedersen 1993). Våre data tyder på at dette i noen grad har endret seg. Klubbene rekrutterer nå mange ungdommer med innvandrerbakgrunn, og medlemmene har en del risikobelastninger i familien. Men de har ikke spesielt sårbar livsstil. Det er mange ungdommer som røyker i fritidsklubbene i Oslo, men de har ikke høyt forbruk av alkohol eller hasj. Lite tyder på at klubbene har de samme destruktive konsekvensene som ble avdekket i de svenske studiene. En hypotese kan være at de ikke arbeider på samme ikke-strukturerte måte som i Sverige.

Organisasjonene for motorinteressert ungdom rekrutterer særlig gutter, og disse medlemmene har den tydeligste risikoprofilen av alle organisasjonene, både hva angår deres familiebakgrunn og deres livsstil. Særlig motorsykkelkulturen har tidligere blitt beskrevet som aggressiv og machopreget, og deler av den har blitt knyttet til organisert kriminalitet (Sernhede 1998). Samtidig har det i disse miljøene over mange år blitt drevet godt narkotikaforebyggende arbeid i Oslo (Minken 1998). Motorungdommen har økt andel røykere og litt høyere forbruk av alkohol enn snittet av ungdom, men ikke økt hasjbruk. Det kan tenkes at det har blitt etablert bestandige motkulturer her, med skepsis til hasjbruk. Motororganisasjonene har nå et betydelig innslag av gutter med innvandrerbakgrunn.

Ungdom som deltar i egenorganiserte musikkaktiviteter, som band, har høyt forbruk av alkohol og også mange hasjbrukere. Disse delene av musikklivet har hatt tradisjon for bruk av rusmidler, samt å eksperimentere med nye, illegale stoffer. Det er liten tvil om at ecstasy ble introdusert i den vestlige verden i kjølvannet av ungdom som var aktive i den nye bølgen av house- og technomusikk (Pedersen og Skrondal 1999). På den annen side er det nok ikke rimelig å klassifisere aktivitetene her som del av det organiserte musikklivet. Vi så også at ungdom som var med i kor og korps, hadde helt andre kjennetegn.

Ikke uventet hadde de muslimske organisasjonene sterkest oppslutning i grupper med innvandrerbakgrunn. Mer overraskende var det at medlemmene – det er et flertall av gutter – hadde et forholdsvis sårbart levesett. De ble også rekruttert fra familier i ytterkant av arbeidsmarkedet og med lav kulturell kapital. Disse ungdommene har – ikke uventet – lavt forbruk av alkohol. Tidligere har minoritetsetniske gutter derimot blitt beskrevet som sårbare for så vel bruk som omsetning av hasj (Sandberg og Pedersen 2006). De muslimske organisasjonene vil åpenbart utgjøre en viktig kontaktflate mot et segment av ungdomsbefolkningen i Oslo som trenger oppfølging og kontakt i årene som kommer.

Konklusjon

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene i Norge har sine særegne historier, noe som har gitt dem nokså ulikt rekrutteringsgrunnlag. Mangfold og heterogenitet i medlemsmassen er da også noe av det mest slående vi har avdekket. Vårt viktigste funn er at det ikke bare er veltilpasset og -integret ungdom vi finner i organisasjonene. Tvert imot fanges det inn et tverrsnitt av ungdomsbefolkningen – også mange med risikoopphoping i familien, et sårbart levesett og derfor også med høy risiko for problemer med rusmidler.

Men dette mangfoldet innebærer at en heller ikke uten videre kan anta at «the deterrence hypothesis» som ble beskrevet i innledningen, kan antas å være gyldig. Vi kan ikke ta for gitt at ungdomsorganisasjonene virker rusforebyggende fordi de binder ungdommene fast til et normkonformt levestett. Tvert imot vil ungdom i organisasjonene også kunne møte rollemodeller med et utsatt levestett og nokså høyt forbruk av rusmidler. Dette står altså i motstrid til en tatt-for-gitt og underliggende premiss både i forskning og politikk på dette feltet. I mye av forskningslitteraturen antas det dessuten at integrasjon, sosialitet og fellesskap i seg selv resulterer i redusert forbruk av rusmidler. Heller ikke dette er det grunn til å feste lit til. Alt tyder på at ungdom i organisasjonene bruker like mye rusmidler som annen ungdom, selv om de er aktive og engasjerte.

På den annen side ser en nå en tendens til å stille spørsmål ved selve grunnlaget for mye av den forskningen en har hatt på dette feltet: at organisasjonene og det sivile samfunn primært skal måles etter om de har gunstige effekter i forhold til den offentlige politikken på ulike samfunnsfelt (Lorentzen 2007). Etter mitt syn har denne innvendingen mye for seg. Det er liten tvil om at mye av det som foregår i de organisasjonene vi har belyst, har stor verdi for de ungdommene som deltar – uansett om dette virker rusforebyggende eller ikke. I ungdomsorganisasjonene finner vi en imponerende bredde aktiviteter, en svært stor andel av ungdommene er organisert her, og det er liten tvil om at de kan danne verdifulle møteplasser som får stor betydning i mange unges liv.

Jeg vil likevel ikke unnlate en siste refleksjon: Et av funnene er at supportergrupper og politiske ungdomsorganisasjoner har høyt forbruk av rusmidler, uten at de har en spesielt risikoutsatt medlemsmasse. Derimot ser det ut til at for eksempel fritidsklubbene og miljøvernorganisasjonene rekrutterer til dels sårbare ungdommer, men likevel ikke har særlig høyt forbruk av rusmidler. Særlig interessant synes utviklingen i miljøvernorganisasjonene å ha vært. Alt tyder på at det her var problemer med rusmidler for få år siden. Ungdommene opplever selvsagt mange kilder til påvirkning. Det kan likevel tenkes at noen av forskjellene i deres rusbruk reflekterer at det har festet seg ulike kulturer innen de ulike organisasjonene, som de har blitt del av. Kanskje sosialiserer for eksempel supportergruppene unge gutter inn i tette og fuktige fellesskap? Kanskje kan de legge grunnlaget for et seinere problematisk forhold til alkohol? Våre data gjør at en også kan stille tilsvarende spørsmål ved de politiske ungdomsorganisasjonene. Mange av ungdommene her har for eksempel prøvd hasj, som lenge har vært knyttet til politisk opposisjon, og som nyere forskning har pekt på at er et mye farligere rusmiddel enn vi har trodd.

Neste skritt vil være å undersøke de sammenhengene vi har avdekket, mer inngående, gjennom longitudinelle data. Da vil vi kunne få skikkelig innsyn i om organisasjonene faktisk har noen reell påvirkning på sine medlemmer – på godt og ondt, på rusfeltet og andre områder.

Noter

1. Ung i Oslo er et godt datasett, som likevel er preget av at flere ungdommer enn vanlig i slike studier har gitt fleipete og usansynlige svar. Vi har derfor «renset» datasettet ved hjelp av tre variabler som belyser friluftsliv, funksjonshemming og bruk av narkotika. Vi har ansett ulike kombinasjoner av disse (for eksempel sterkt funksjonshemmete som ofte bruker heroin og samtidig ofte er ute i skog og mark) som mest sannsynlig uttrykk for fleip. Respondenter med slike svarkombinasjoner ble eliminert fra datasettet.
2. Vi spurte også om deltakelse i avholdsforening, forening for dyrehold, Røde Kors / Norsk Folkehjelp, jakt- og fiskeorganisasjoner, hobbyklubb, dataklubb, mållag/ungdomslag/4H, rollespillforening samt turistforening. Felles for dem var at oppslutningen var så lav (1–3 %) at en erfaringsmessig får usikre estimater i analysene. Men dette betyr at den totale organisasjonsdeltakelsen er noe høyere enn det vi her beskriver.
3. De siste årene har det for eksempel vært øltelt under Holmenkollsøndagen og ved landskamper på Ullevaal, se for eksempel <http://www.juvente.no/juvente/nyheter/tribunepilsen>.
4. Dette var antakelig et stykke på vei en konsekvens av at det ble oppmerksomhet rundt dette på grunn av en forskningsstudie undertegnede selv gjorde på 1990-tallet. Det ble atskillig oppmerksomhet rundt bruken av hasj i miljøvernorganisasjonene. Data om linja i Natur og Ungdom ble innhentet gjennom intervju med daværende leder av Natur og Ungdom, nåværende leder av Naturvernforbundet, Lars Haltbrekken, 24.10.2007.
5. Det er AUF som er den største av de politiske ungdomsorganisasjonene, med drøyt 7500 medlemmer. Organisasjonen oppgir at den har hatt sterkt fokus på dette feltet, med totalt forbud mot all alkoholbruk på alle arrangementer (telefonsamtale med sekretariatet 18.12.2007). Fremskrittspartiets ungdom (ca. 2000 medlemmer) oppgir også å ha strenge rammer på dette feltet, men særlig «for dem under 18 år» (telefonsamtale med sekretariatet 18.12.2007), det samme svaret ga Unge Høyre (ca. 2000 medlemmer) (telefonsamtale med sekretariatet 18.12.2007). Generelt synes de sentrale sekretariatene i de politiske ungdomsorganisasjonene å ha en sterk antirus-retorikk, det vil være en interessant oppgave å undersøke om hvorvidt dette reflekteres i deres praksis.

Litteratur

- Derogatis, R.V. (1982). *SCL-90-R, Administration, scoring and procedure manual*. Baltimore: Johns Hopkins School of Medicine.
- Eccles, J.S., B. Barber mfl. (2003). Extracurricular activities and adolescent development. *Journal of Social Issues*, 59:865–889.
- Eitle, D., J. Turner mfl. (2003). The deterrence hypothesis reexamined: Sports participation and substance use among young adults. *Journal of Drug Issues*, 33:194–221.
- Fredricks, J. og J.S. Eccles (2005). Developmental benefits of extracurricular involvement: Do peer characteristics mediate the link between activities and youth outcomes? *Journal of Youth and Adolescence*, 34:507–520.
- Larson, R.W. (2000). Towards a psychology of positive youth development. *American Psychologist*, 55:170–83.
- Leifman, H. og E. Kuhlhorn (1995). Abstinence in late adolescence – antecedents to and covariates of a sober lifestyle and its consequences. *Social Science & Medicine*, 41:113–121.
- Lorentzen, H. (2007). *Moraldannende kretsløp. Stat, samfunn og sivilt engasjement*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Mahoney, J.L. (2000). School extracurricular activity participation as a moderator in the development of antisocial patterns. *Child Development*, 71:502–16.
- Mahoney, J.L., H. Lord, mfl. (2005). An ecological analysis of after-school program participation and the development of academic performance and motivational attributes for disadvantaged children, *Child Development*, 76:811–25.
- Mahoney, J.L. og H. Stattin (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and context. *Journal of Adolescence*, 23:113–127.
- Mahoney, J.L., H. Stattin mfl. (2001). Youth recreation centre participation and criminal offending: A 20-year longitudinal study of Swedish boys. *International Journal of Behavioral Development*, 25:509–20.
- Minken, A. (1998). *Alvorlig moro, Idé og virksomhet ved Motorsportstiltaket 2&4*. Oslo: Oslo kommune, Rusmiddeletaten.
- Pape, H. (1997). *Drinking, getting stone or staying sober?* doktoravhandling (psykologi). Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
- Pedersen, W. (1990). Adolescents initiating cannabis use: cultural opposition or poor mental health? *Journal of Adolescence*, 13:327–39.
- Pedersen, W. (1993). Forebyggende foreningsliv? *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 34:199–218.

- Pedersen, W. (2006). *Bittersøtt – ungdom og rusmidler*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Pedersen, W. og A. Skrondal (1999). Ecstasy and new patterns of drug use. *Addiction*, 94:1695–1706.
- Sandberg, S, og W. Pedersen (2006). *Gatekapital*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sernhede, O. (1998). *Olja, krom och manlig gemenskap, En antologi om bikerkulturen*. Gøteborg: Daidalos.
- Shedler, J. og J. Block (1990). Adolescent drug use and psychological health: A longitudinal study. *American Psychologist*, 45:612–30.
- Stafseng, O. (1984). *Ungdomsarbeid: om sosialpedagogiske metoder og tenkemåter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Wakefield, K. og D. Wann (2006). An examination of dysfunctional sport fans: Method of classification and relationships with problem behaviors. *Journal of Leisure Research*, 38:168–186.
- Wichstrøm, T. (2004). Virker deltakelse i organisert idrett forebyggende på atferdsvansker, alkohol- og narkotikabruk? *Helsevitenskap*. Trondheim: NTNU.
- Øia, T. (2007). *Ung i Oslo, Levekår og sosiale forskjeller*. NOVA-rapport 6/07. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.

Summary

Participation in youth organizations and substance use

The majority of Norwegian adolescents are members of youth organizations, and they are regarded as important tools in the youth policy. Still, little is known when it comes to the recruitment base of the different organizations, and even less is known about patterns of substance use among the members. We use the *Young in Oslo 2006* study (N 10 200), and investigate patterns of smoking, alcohol consumption and use of cannabis. The findings indicate that adolescents in sports organizations are less risk prone than the rest of the youth population. All other organizations recruit youth with a more vulnerable lifestyle, and more risk factors for substance use than average. Members of some of the organizations also report rather high levels of consumption of psychoactive substances.